

УДК 339.923: 531.62

Гладченко А. Ю., к.е.н. (Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара)

ТРАНСФОРМАЦІЇ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ КООРДИНАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ РІВНОВАГИ

У статті обґрунтовано функціональні виміри елементів глобальної економічної системи в період індустріалізації. На основі розробки структурно-логічної схеми взаємодії складових глобальної системи координації економічної рівноваги в умовах глобалізації виявлено, що каталізатором трансформації вищезазначених процесів є панування певної технологічної бази суспільно-економічних відносин. Узагальнено, що на сьогодні основними у координації економічної рівноваги в глобальній економіці є не стільки національні економіки, скільки транснаціональні корпорації, міжнародні організації та регіональні інтеграційні угруповання.

Ключові слова: функціональні, виміри, елементи, глобальна, економічна система, взаємодія, координація, економічна рівновага, глобалізація, каталізатори, трансформація, процес, суспільно-економічні відносини, транснаціональні корпорації, міжнародні організації, регіональні інтеграційні угруповання.

Постановка проблеми. Транзитивність архітектури світової економіки є одним з важливих вимірів розвитку людства. Протягом всього часу розвиток суспільства супроводжувався зміною інституцій, що регламентують базові його виміри. На сьогодні світове господарство стикається з історичною дилемою. Вперше за все існування людства на сьогодні існує глобальна система економічних зв'язків, але ми не маємо глобальних інститутів регулювання світової економіки. Тим не менш, у нас є два напрями розвитку інституцій, які пропонують програми і прагнуть їх реалізувати. Одна сторона складається з економістів, представників державних органів і посадових осіб всередині глобальних економічних інститутів, таких як Світовий банк, Міжнародний валютний фонд і Світова організація торгівлі (СОТ). Інша сторона включає в себе людей, які протестували на засіданні СОТ в Сіетлі, авторів книг щодо сумнівних переваг глобалізації для бідних, проблем досягнення добровільного дотримання стандартів праці та екологічних стандартів. Пропозиції та стратегії цих двох «інституцій» можна роз-

глядати як систему регулювання світової економіки, оскільки на сьогодні відсутня більш організована система.

Новітні комунікаційні та транспортні технології створили можливість легкого і швидкого переміщення капіталу, товарів та інформації по всьому світу. І організації пристосувалися до цих нових можливостей, створюючи гнучкі організаційні структури. Корпорації можуть легко переміщувати виробництво товарів з однієї країни в іншу, щоб скористатися більш низькою вартістю робочої сили і більш сприятливим державним регулюванням. Дійсно, деякі компанії укладають контракти на проектування, збут, а також виробництво товарів. Таке розташування дозволяє їм наймати місцеві фірми, які краще знають бажання споживачів у своїх країнах. Нові комунікаційні технології, посилення стандартизації бухгалтерського обліку і нових фінансових ринків полегшили швидкий перехід капіталу від країни до країни. Капітал тепер перетікає через національні кордони, шукаючи максимальну віддачу від інвестицій. У результаті перемоги ринкових економічних теорій, зниження тарифних бар'єрів дозволяє виробникам продавати свої товари в інших країнах.

Розширення торгівлі створює більше конкуренції і веде до підвищення якості товарів і зниження ціни для споживачів. Тим не менше, люди, які протестували проти Світової організації торгівлі в Сіетлі і в інших місцях, стурбовані тим, що було названо «гонка на дно». Країни прагнуть іноземних інвестицій для створення робочих місць і податкових надходжень, але вони часто змушені конкурувати з іншими країнами, які мають менш обмежувальні трудові та екологічні стандарти.

Не дивно, що бізнесмени часто вибирають для переміщення своїх операцій країни з менш обмежувальною політикою. Страх протестуючих в тому, що можливе зниження трудових і екологічних стандартів буде спостерігатись в усьому світу. Вони відчують, що глобальна економіка керується, насамперед, бажанням знизити торговельні бар'єри, створити стимули для країн, організувати капітали та людські ресурси шляхом видалення або послаблення правил. Тому надзвичайно важливим як для України, так і для будь-якої країни є обґрунтована орієнтація щодо напряму інтеграції у світове інституційне середовище.

Аналіз останніх публікацій. Історія економічної науки свідчить, що достатня кількість видатних економістів так чи інакше акцентували увагу в своїх працях на проблемах економічної рівноваги, досить назвати імена: Р. Барра [3, С. 143], Т. Р. Мальтуса [6, С. 43-53], Д. Мілля [9, С. 31], Д. Кейнса [5, С. 23], Д. Медоуза [8, С. 43].

Невирішена раніше частина загальної проблеми. Разом з тим залишаються недостатньо дослідженими проблеми визначення етапів розвитку глобальної економічної системи, координації економічної рівноваги та обґрунтування тих міжнародних інституцій, які на сьогодні мають реальний вплив на економічну рівновагу в національних економіках.

Цілі дослідження. Таким чином, практичний інтерес і теоретичну цінність становить визначення етапів розвитку глобальної економічної системи координації економічної рівноваги та обґрунтування тих інституцій, які на сьогодні мають реальний вплив на економічну рівновагу в національних економіках.

Основні результати дослідження. Аналізуючи аналітичні узагальнення основних етапів розвитку глобальної економічної системи координації економічної рівноваги, слід підкреслити, що формування міжнародних координуючих інституцій пов'язане з трансформаціями суспільно-економічних відносин. Зародження економічної системи координації економічної рівноваги відбулося в період новітньої епохи, коли Великобританія стала двигуном зростання світової економіки під час промислової революції між 1820 і 1890 рр. [6, 8].

Слід відзначити, що нині існуюча глобальна інституційна система координації економічної рівноваги стала прообразом національних моделей країн, першого світу. Таким чином перший етап становлення глобальної системи координації економічної рівноваги є становлення країн регіонів, тобто основних суб'єктів торгових відносин, що потім і сформували систему регламентації комерційних відносин згідно зі своїм баченням. Технологія дала потужний імпульс зусиллям індустріалізації в Європі та країнах заморських територій. Промислова революція була поштовхом до застосування науки і технології, які були необхідними для сучасного економічного зростання. Середня швидкість збільшення продуктивності праці в країнах ОЕСР між 1820 і 1913 роками зросла майже в сім разів порівняно з 1700–1820 рр. Це, в свою чергу, призвело до середньорічного економічного зростання в реальному ВВП на душу населення серед країн ОЕСР в шість разів вище, ніж в більш ранній період. Ступінь економічних змін в період між 1820 і 1913 роками був безпрецедентним: дохід на душу населення в середньому серед країн ОЕСР зріс більш ніж втричі; частка промисловості різко зросла; частка зайнятих у сільському господарстві скоротилася на дві третини; обсяг світового експорту зріс більш ніж тридцять разів [1].

Саме в той час і були сформовані передумови глобальної економіки

і глобальної фінансової системи, що базувались на істотному міжконтинентальному капіталі, переміщенні населення, міжнародній моделі спеціалізації у виробництві і торгівлі. Глобальний економічний порядок в епоху промислової революції був загалом ліберальним. Період 1820–1913 характеризувався відсутністю більшості новітніх протекціоністських бар'єрів і кількісних обмежень, в основному низькими чи взагалі відсутніми митними ставками на сировину та імпорт продуктів харчування, різним ступенем промислового захисту, вкрай легким міжнародним рухом капіталу, а також фіксованою номінальною обмінною системою, яка базувалась на золотому стандарті. Основний ефект промислової революції на світову економіку базувався на тому, щоб забезпечити зв'язок європейських країн і країн Нового Світу. Додаткові моделі розвитку опиралися на передачу змін в ритмі економічного лібералізму в європейських колоніях за кордоном. Промислова технологія різко знизила вартість харчових продуктів і сировини з колоній. Ці нововведення дозволили розвивати нову модель міжнародного поділу праці, що доповнювалася міжнародною спеціалізацією в галузі торгівлі та виробництва. Географічне розширення, міжнародна торгівля, міжнародна міграція, і рух капіталу в заморських колоніях значно прискорились. Промислова революція також призвела до істотного збільшення економічної диференціації між народами. Напередодні промислової революції різниця відношення доходу на душу населення в середньому між найбільш розвиненими країнами та колоніями була не суттєвою. Проте з розвитком технологій міжнародного фінансового ринку та корпоративної експансії цей показник збільшився, що у кінцевому підсумку призвело до розподілу світу на розвинені індустріальні країни, з одного боку, і маргінальні колонії з сільськогосподарською структурою ВВП з іншого [5].

Не всі з нинішніх країн ОЕСР пройшли по шляху промислової революції одночасно. Вони почали в різний час, і прогресували на різних швидкостях. Дійсно, відставання у поширенні британської моделі промислової революції серед країн ОЕСР тривав від одного до трьох поколінь. Теоретично застосування нових технологій було відкрито для всіх країн Європи. Але країн, які змогли скористатися потенціалом для довгострокового економічного зростання на базі нової інституційної системи світового господарства, було не так багато. Проте в саме в цей час сформувалась ієрархічна система суспільно-економічних зв'язків між країнами та їх маргінальними колоніями. Загалом функціональні виміри елементів глобальної економічної системи в період індустріалізації представлено на рис. 1.

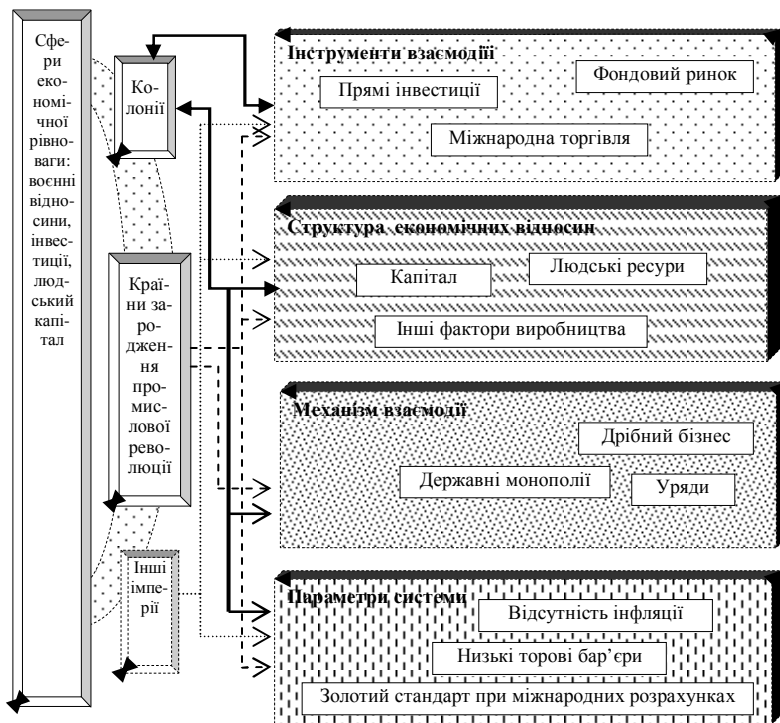

Рис. 1. Функціональні виміри елементів глобальної економічної системи в період індустріалізації [1, 2, 3, 4]

Відмінності в національних інвестиційних ставках були тісно пов'язані зі швидкістю дифузії технологій промислової революції як серед регіонів всередині країн, так і між країнами. Проте це був не єдиний фактор, що впливав на розвиток глобальної системи економічної рівноваги. Слід відзначити, що промислова революція була досить капіталомним процесом, про що свідчить історія економічної думки, пріоритет внутрішніх інвестицій у провідні країни Європи сповільнився, технологічне лідерство зменшилось, і вони в кінцевому підсумку були обігнані більш динамічними країнами, та економічне лідерство перейшло з Великобританії в США з 1890 р. Основними інституціями, що сформувались під час цього періоду, стали фондовий ринок та становлення мегакорпорацій, що стали прообразом новітніх ТНК.

Слід відзначити, що в період індустріалізації світове господарство і міжнародні економічні відносини мали досить розгалужену систему, що

формувався протягом століть. Виміри елементів глобальної економічної системи в період індустріалізації мали лінійний характер. Так, в цей період глобальна економічна рівновага забезпечувалася через двосторонні відносини найбільш могутніх імперій на базі таких сфер, як інвестиційні та торгові потоки, що було можливим за невисокого рівня диверсифікації експортної номенклатури та міжнародної валютної системи золотого стандарту. Проте така система протрималася не довго. На нашу думку, подальші трансформації пов'язані з економічними умовами між основними гегемонами. Так, відсутність платформи для вирішення як політичних, так і економічних спорів призвели до переформатування світового порядку в період другої світової війни. Разом з цим технологічна складова також зіграла ключову роль. Національні економічні системи з розвитком технологічних перетворень отримали змогу не залежати від економічно розвинених центрів Європи та США.

Так, у період індустріалізації та аграрної суспільно-економічної трансформації системоутворюючими факторами виробництва були матеріальні ресурси, тому території, які не мали статусу імперії, не мали змогу розвивати власні інституції національної економічної самоідентичності. На противагу вищезазначеному в період 50-х роках, все докорінно змінилося завдяки новому технологічному укладу. В цей період зародився процес так званої глобалізації, що, на нашу думку, базується на саме вірусному розповсюдженні технологій, роблячи всі існуючі види бар'єрів не ефективними. В цей період стираються рамки національних економік та гегемонії у своєму звичайному вигляді. Цей процес докорінно змінив архітектуру глобальної системи економічної рівноваги.

Так, якщо сто років тому світ складався з десятка імперій, що конфліктували тільки за ресурси за допомогою держаних монополій, то на сьогодні світова економіка складається з більш ніж 150 незалежних країн, які мають суверенітет, а відносини мають он-лайн характер, що базуються на діяльності не стільки національних економік, стільки на взаємодії транснаціональних корпорацій, регіональних інтеграційних угруповань та міжнародних організацій. На сьогодні, слід підкреслити, що взаємодія складових глобальної системи координації економічної рівноваги досить ускладнилась. На сьогодні немає цілісної системи, яка б забезпечувала достатній рівень результативності, про що свідчать світові економічні кризи та диспропорції на товарних та фінансових ринках [9].

Разом з тим авторський аналіз виявив, що глобальні інститути з часом можуть еволюціонувати в напрямку, регульованому акцентами міжнародної ринкової економіки. Інститути повинні бути створені для того, щоб виконувати регулятивну функцію, використовуючи нинішні національні держави в ролі моделей. Слід підкреслити, що для регламентації економічної рівноваги новітньої глобальної економіки не достатньо існуючих інституцій. Необхідні інституції не існують на глобальному рівні, вони існують лише в декількох країнах. В даний час Організація Об'єднаних Націй не призначена для координації економічної рівноваги, однак є великий інтерес по всьому світу в її становленні як системи

координації економічної рівноваги. Разом з тим проблеми націоналізму та національного суверенітету, як і раніше, є занадто важливими. Багато країн вважають, що вирішення глобальної системи координації економічною ООН не було б в їхніх інтересах. Загалом структурно-логічна схема взаємодії складових глобальної системи координації економічної рівноваги в умовах глобалізації представлена на рис. 2.

Висновок. Отже, в процесі генералізації аспектів трансформації глобальної економічної системи економічної рівноваги на основі обґрунтування функціональних вимірів, слід зробити ряд висновків, які характеризуються науковою новизною. Так, в процесі генералізації рушійних сил трансформації глобальної системи координації економічної рівноваги було обґрунтовано, що одним з системоутворюючих факторів є панування певної технологічної бази суспільно-економічних відносин. В епоху індустріалізації таким типом метатехнології було формування механізації праці, організація та ріст корпорацій як основних економічних суб'єктів на міжнародних ринках. Проте, як виявив авторський аналіз, з розповсюдженням науково-технічної революції серед країн, що розвиваються та колоній минулих імперій, сформувалась нова тенденція, що має назву глобалізація, яка докорінно змінила архітектуру міжнародних економічних відносин та започаткувала новий лад координації економічної рівноваги на глобальному рівні.

Також в результаті авторського аналізу було обґрунтовано напрями глобалізації, які є базовими відносно функціональних сфер економічної рівноваги: по-перше, це інформатизація світогосподарського розвитку, що проявляється в політиці та процесах, спрямованих на побудову та розвиток телекомунікаційної інфраструктури, що об'єднує територіально розподілені інформаційні ресурси. У результаті інформатизації на новий рівень піднімаються наукові дослідження і розробки, виробництво, управління, всі сфери соціального життя суспільства, якісно змінюються параметри економічного зростання; по-друге, це інноваційна складова світогосподарського розвитку. Глобалізація інноваційних процесів всіх рівнів сприяла небаченому розповсюдженню в світі неоліберальної економічної доктрини, яка ставить вільний ринковий обмін в основу всіх людських відносин, абсолютно лібералізує економічне життя, звільнює капітал від контролю держави та суспільства; по-третє, це фінансова складова світогосподарського розвитку.

Процес фінансової глобалізації є наслідком і невід'ємною складовою частиною процесу глобалізації і веде до створення нових відносин з формування зобов'язань та перерозподілу активів на міжнародних ринках грошей, капіталу та валюти з небаченою до цього швидкістю [8]; по-четверте, це політична інституціоналізація світогосподарського розвитку, що виражається насамперед у розширенні кола економічних суб'єктів, на запити яких змушені реагувати як національні уряди, так і міжнародні організації [4]; по-п'яте, це транснаціоналізація світогосподарського розвитку.

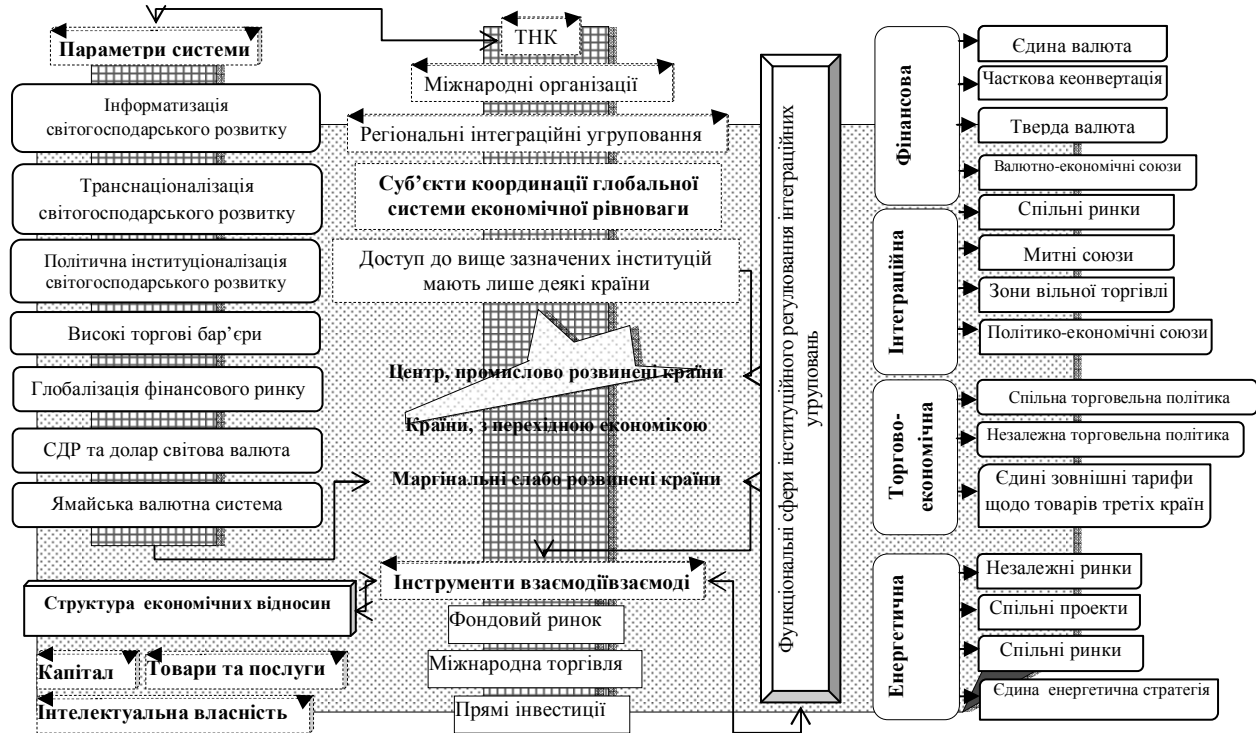

Рис. 2. Структурно-логічна схема взаємодії складових глобальної системи координації економічної рівноваги в умовах глобалізації [2, 7, 9]

Сьогодні глобальні ТНК формують фінансовий центр економіки, який глобально впливає на функціонування і розвиток світового виробництва продуктів, послуг, знань, інформації, інтелектуального капіталу, глобального ринку робочої сили. Нову економіку кінця ХХ і початку ХХІ століття приводить у рух конкурентна боротьба між глобальними ТНК і всі нові методи боротьби за створення нових конкурентних переваг [5].

Також на основі визначення взаємодії складових глобальної системи координації економічної рівноваги в умовах глобалізації було обґрунтовано недоліки та причини її неспрацювання, які призводять до економічних криз та дисбалансів на міжнародних ринках товарів та послуг. На сьогодні основними в глобальній економіці є не стільки національні економіки, скільки транснаціональні корпорації, міжнародні організації та регіональні інтеграційні угруповання. Проте вони є похідними від національних урядів певних країн, саме вони становлять ядро новітньої глобальної системи координації економічної рівноваги. Однак слід підкреслити, що нині світ перестав бути двополярним. За останні два десятиліття на глобальному ринку з'явилися такі гравці, як Індія, Китай, Росія, Бразилія. Ці території мають власні регіональні інтеграційні угруповання вони так само, як, наприклад Європейській Союз, користуються гегемонією відносно своїх економічних колоній-донорів, проте вони не мають на сьогодні пропорційної влади в міжнародних організаціях та доступу до ринків збуту. Так, наприклад, ви не знайдете китайські корпорації в ТОП-20 корпорацій за рівнем капіталізації. В цьому і полягає масштабна і прихована загроза, що дає про себе знати, на основі криз та товарних дисбалансів на міжнародних ринках. Тому подальші опрацювання мають величезне значення для майбутнього процвітання не тільки національної економіки, а й глобальної системи міжнародних економічних відносин в цілому.

1. Bell D. The Coming of Post-Industrial Society. A Venture in Social Forecasting / D. Bell. – N. Y., 1973. – 234 p.
2. Transnational Corporations and Management Division Department of Economic and Social Development [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unctc.unctad.org/data/e93iia3.pdf>
3. Барр Р. Политическая экономия: пер. с фр. / Р. Барр // Собр. соч. В 2 т. – М. : Междунар. отношения, 1994. – Т. 2. – 749 с.
4. Вальрас Л. Элементы чистой политической экономии / Л. Вальрас. – М. : Изограф, 2000. – 448 с.
5. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег / Дж. М. Кейнс. – М. : ГелиосАРВ, 2002. – 352 с.
6. Мальтус Т. Опыт закона о народонаселении [Электронный ресурс] / Т. Мальтус. – Режим доступа: <http://demoscope.ru/weekly/znigi/maltus/maltus.html>
7. Маркс К. Капитал. Критика политической экономии. Том второй, книга 2: процесс производства капитала / К. Маркс. – М. : Политиздат. – 1983. – 3883 с.
8. Медоуз Д. Пределы роста. 30 лет спустя [Электронный ресурс] / Д. Медоуз, Д. Медоуз, Й. Рандерс. – Режим доступа: http://ecorussia.info/ru/ecopedia/donella-medouz-predely-rosta#paragraph_3503
9. Милль Дж. С. Основы политической экономии: пер. с англ. / Дж. С. Милль // Собр. соч. в 3 т. – М. : Прогресс, 1980. – Т. 2. – 480 с.

Рецензент: д.е.н., професор Сазонец І. Л. (НУВГП)

Hladchenko A. Y., Candidate of Economics (Oles Honchar
Dnipropetrovsk National University)

TRANSFORMATION OF THE GLOBAL ECONOMIC SYSTEM OF COORDINATION OF ECONOMIC EQUILIBRIUM

The article substantiates the functional dimension of the global economy in the period of industrialization. On the basis of structurally-logic scheme of interaction between components of the global system of coordination of economic balance in the conditions of globalization it is revealed that the catalyst for the transformation of the above processes is the dominance of a particular technological base of the socio-economic relations. Generally, that today the main actors coordination of economic equilibrium in the global economy is not so much national economies as transnational corporations, international organizations and regional integration groupings.

Keywords: function, measurement, elements, global, economic system, interaction, coordination, economic equilibrium, globalization, catalysts, transformation, process, socio-economic relations, transnational corporations, international organizations, regional integration groupings.

Гладченко А. Ю., к.е.н. (Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара)

ТРАНСФОРМАЦИИ ГЛОБАЛЬНОЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ КООРДИНАЦИИ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАВНОВЕСИЯ

В статье обоснованы функциональные измерения элементов глобальной экономической системы в период индустриализации. На основе разработки структурно-логической схема взаимодействия составляющих глобальной системы координации экономического равновесия в условиях глобализации выявлено, что катализатором трансформации вышеуказанных процессов является господство определенной технологической базы общественно-экономических отношений. Обобщенно, что на сегодня основными в координации экономического равновесия в глобальной экономике является не столько национальные экономики сколько транснациональные корпорации, международные организации и региональные интеграционные группировки.

Ключевые слова: функциональные, измерения, элементы, глобальная, экономическая система, взаимодействие, координация, экономическое равновесие, глобализация, катализаторы, трансформация, процесс, общественно-экономические отношения, транснациональные корпорации, международные организации, региональные интеграционные группировки.
